

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Чорнобильська катастрофа та її наслідки: реакція заходу»

Студентки 2 курсу МАІП групи
Освітньої програми: Середня освіта. Історія.
Правознавство
Спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)
Ступеня вищої освіти: магістр
Марек Руслани Анатоліївни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Ніколіна Інна Іванівна

_____
(підпис)

_____
(ініціали, прізвище)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка : ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2022 рік
ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1. 1. Стан наукового висвітлення проблеми	10
1. 2. Джерельна база дослідження	16
1. 3. Методологія дослідження	20
РОЗДІЛ II. ЧОРНОБИЛЬСЬКА АЕС: ВІД БУДІВНИЦТВА ДО АВАРІЇ ..	23
2. 1. Будівництво Чорнобильської АЕС: порушення та передумови аварії	23
2. 2. Причини, хронологія та масштаби аварії на Чорнобильській АЕС .	29
2. 3. Повідомлення радянських ЗМІ та початкова реакція світу на техногенну аварію	35
РОЗДІЛ III. ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА: ВІД ПРОТИСТОЯННЯ ДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ПОШУКАХ ГАРАНТІЇ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ СВІТУ	51
3. 1. Занепокоєння міжнародної спільноти та «інформування» її СРСР про ліквідацію аварії	51
3. 2. Роль Валерія Легасова у «порятунку Європи» від наслідків аварії. Віденська конференція	64
3. 3. Участь країн Заходу у ліквідації наслідків аварії та будівництві нового безпечного конфайнмента	72
РОЗДІЛ IV. ЧОРНОБИЛЬСЬКА КАТАСТРОФА У ДОСЛІДЖЕННЯХ, ЛІТЕРАТУРІ ТА КІНЕМАТОГРАФІ КРАЇН ЗАХОДУ	79
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. 26 квітня 1986 р. – день, коли серія вибухів зруйнувала четвертий реактор Чорнобильської атомної електростанції. Ця дата надовго залишиться в пам'яті людства. Вона стала новою точкою відліку в історії атомної енергетики і довела, наскільки небезпечною може бути сила «мирного» атома, якщо вона вийде з-під контролю.

З часу вибуху на реакторі Чорнобильської АЕС – події, яка стала найбільшою ядерною катастрофою в історії людства – минуло 36 років, але серед вчених, дослідників, політиків та істориків досі не вщухають суперечки щодо її причин та наслідків. Чорнобиль виявив безліч проблем радянської системи, яка визначила своїм основним пріоритетом амбіційну ядерну програму, нехтуючи заходами безпеки. Він підкреслив, що в умовах науково-технічної революції такі недоліки, як халатність, некомпетентність та байдужість стають небезпечною зброєю. Катастрофа в одну мить перекреслила заяви вчених про те, що атомна енергетика не несе жодної небезпеки.

Чорнобиль – явище планетарного масштабу, яке вплинуло на долі мільйонів людей, що проживали в Україні, Білорусі та Росії. Він залишив свій радіоактивний слід на території десятків країн Північної півкулі і поставив перед людством ряд науково-технічних, медичних, міжнародно-правових та соціально-економічних проблем, більшість з яких не втратили своєї актуальності у XXI ст. Сьогодні ми розглядаємо Чорнобиль крізь призму часу, оскільки з того часу світ зазнав безпрецедентних геополітичних та економічних змін. Якщо Чорнобильська катастрофа сталася у світі, поділеному Холодною війною і блоковим протистоянням, то 36-ту річницю ми відзначали в епоху глобалізації та посилення міжнародної співпраці.

Обрана для дослідження проблема є надзвичайно актуальною, оскільки Чорнобиль – це не лише наш біль, це трагедія усього світу. Світова спільнота не залишила Україну наодинці зі своїми проблемами та брала активну участь у подоланні наслідків аварії, ліквідації залишків радіоактивного реактора, нада-

вала медичну допомогу постраждалим ліквідаторам та жителям прилеглих територій і підтримувала матеріальними ресурсами. Лише завдяки тісній співпраці, небезпеку вдалося подолати. Подальший розвиток ядерної енергетики відтепер повинен супроводжуватися досконалішими заходами забезпечення надійності і безпеки експлуатації реакторів у інших країнах, а також унеможливленням прикладів ядерного тероризму, який сьогодні здійснює Російська Федерація в ході російсько-української війни. Захоплення українських атомних електростанцій РФ наразі є реальною ядерною загрозою через неможливість належного контролю за функціонуванням цих об'єктів. Тому нашим завданням є осмислення уроків та спадщини Чорнобиля, збереження пам'яті про ліквідаторів, які, ціною власного життя, врятували всю планету.

Об'єктом дослідження є висвітлення західного бачення Чорнобильської катастрофи.

Предметом дослідження є аналіз причин та наслідків Чорнобильської катастрофи, висвітлення реакції західної спільноти крізь призму закордонних досліджень, ЗМІ, літератури та кінематографу, а також ролі міжнародної допомоги у ліквідації наслідків аварії.

Хронологічні рамки дослідження. Нижня хронологічна межа окреслюється 70-ми рр. ХХ ст. – часом будівництва енергоблоків з реакторами РБМК-1000 на ЧАЕС, оскільки саме тоді, при їх зведенні, вже фіксувалися систематичні порушення у технологіях будівельно-монтажних робіт, які згодом також були включені до ряду причин, що призвели до аварії.

Верхня хронологічна межа визначається останніми роками ХХІ ст. та заходами, приуроченими до 35-х роковин Чорнобильської катастрофи. Оскільки проблема аварії на ЧАЕС залишається актуальною і донині, ліквідацію довготривалих наслідків аварії продовжують обговорювати не лише на Заході, а й у всьому світі.

Зауважимо, що в даній кваліфікаційній роботі висвітлення окремих подій для з'ясування закономірностей та об'єктивних передумов, причин аварії на ЧАЕС виходить за зазначені хронологічні межі.

Територіальні межі дослідження: Прип'ять, території неподалік ЧАЕС, країни Північної і Західної Європи (Фінляндія, Швеція, Норвегія, Великобританія, Нідерланди, Франція, Німеччина, Польща) та США.

Ступінь дослідження проблеми. Тривалий період тема Чорнобильської катастрофи замовчувалася, радянські ЗМІ приховували детальну інформацію, оперуючи лише деякими скупими фактами. Таким чином, подекуди іноземні видання надавали своїм громадянам більше відомостей про аварію та її наслідки, ніж це було відомо людям, які проживали неподалік зараженої радіацією території. Вся інформація знаходилася під грифом «секретно» і доступ до неї був суворо обмежений, а дослідження проблем, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою, деякий час було лімітоване через відсутність доступу до архівних матеріалів.

У 1991 р. після проголошення незалежності України розпочався новий етап у дослідженні проблеми аварії на ЧАЕС. Дані про причину аварії, кількість жертв та наслідки, які так ретельно приховував Радянський Союз, стали відкритими для всіх. Загалом, проблематику передумов та причин аварії у своїх публікаціях активно висвітлювали українські дослідники: Бажан О. Г. [75, 76], Барановська Н.П. [77], Варивода К. С. [81], Зенкіна С. М. [87], Прістер Б.С. [99], Січкаренко Г. Г. [102] та багато інших. Зокрема, Бажан О. Г. у своїй праці «Техногенна катастрофа 1986 р. у документах КДБ УРСР» аналізує документи КДБ стосовно будівництва ЧАЕС, а також соціально-психологічні, екологічні та економічні наслідки вибуху. [76]

Особливості висвітлення Чорнобильської катастрофи у вітчизняній та зарубіжній пресі характеризували такі українські історики, як Короткова О. В. [92], Махно О. В. [95] та Бажан О. Г. [75]. Наприклад, у публікації «До питання про особливості висвітлення Чорнобильської катастрофи в радянській і зарубіжній пресі (1986-1987 рр.)» Короткова О. В. аналізує інформаційну ситуацію стосовно аварії на Чорнобильській АЕС та характеризує особливості висвітлення цієї події вітчизняними та зарубіжними засобами масової інформації. У своїй публікації вона вкотре доводить, що Радянський Союз програв «інфор-

маційне протистояння», а обмеження доступу до інформації стало засобом критики радянського політичного устрою. [92]

Міжнародна співпраця України з країнами Заходу заради подолання негативних наслідків Чорнобильської катастрофи знайшла своє відображення у публікаціях Федевич О. М. [105], Солошенко Н. В. [103], Бар'яхтар В. Г. [78], Ратушного С. М. [100], Потапової О. В. [98] та Назаренко О. А. [96]. Зокрема, Федевич О. М. у статті на тему «Міжнародна співпраця України в аспекті подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» класифікує основні етапи такого співробітництва та пропонує шляхи підвищення ефективності взаємодії України з міжнародними організаціями. [105] Ратушний С. М. у публікації більше приділяє увагу міжнародній технічній допомозі в подоланні наслідків на ЧАЕС та аналізує їх правові аспекти. [100]

Чорнобильську катастрофу активно висвітлювали західні журналісти в зарубіжній пресі. Зокрема, британське онлайн-видання «BBC News» [85, 91, 106], німецьке – «Deutsche Welle» [59, 83], австрійське – «AP News» [15].

Також проблематика Чорнобиля не оминула і художню літературу: твори професора Гарвардського університету Сергія Плохія [73], американської письменниці Кейт Браун [58], а також британців Адама Хіггінботема [48] та Ендрю Лівербарроу [49].

Джерельна база дослідження. У 2014 р. після Майдану в істориків з'явився доступ до архівних джерел, зокрема, до архівів КДБ. Відцифрувавши секретні матеріали, Український інститут національної пам'яті у 2019-2020 рр. випустив два збірника документів про катастрофу на Чорнобильській АЕС: «Чорнобильське дос'є КГБ. Суспільні настрої ЧАЕС у поставарійний період» [2] та «Чорнобильське дос'є КГБ. Від будівництва до аварії» [1]. Перша праця містить секретні документи КДБ 1986-1991 рр. та описує життя після аварії: повсякдення, реакцію людей та суспільні настрої загалом. [2] Збірник «Чорнобильське дос'є КГБ. Від будівництва до аварії» був опублікований на рік пізніше та охоплює період від початку будівництва ЧАЕС до введення в експлуатацію об'єкту «Укриття» (від 1970-х рр. до 1986 р.). Дане документаль-

не видання містить 229 документів КДБ, більшість з яких публікувалися вперше, які крізь призму радянських спецслужб описують перебіг будівництва, передумови аварії, розслідування причин вибуху та характеризують перебіг ліквідації наслідків катастрофи у перші місяці. [1]

Окрім цього, важливим джерелом стали мемуари заступника головного інженера Анатолія Дятлова [3] та вченого Валерія Легасова [4]. Їх цінність полягає у тому, що ці люди були безпосередньо причетні до аварії: А. Дятлов був одним із тих, хто на момент вибуху знаходився біля пульта управління, а В. Легасов безпосередньо займався ліквідацією наслідків катастрофи та рятував своїми діями всю Європу. Кожен з них доводить свою точку зору стосовно причин аварії, тому при аналізі цих джерел необхідно критично підходити до матеріалу та його інтерпретації.

При написанні дипломної роботи були використані публікації радянських газет «Правда» [36], «Вісті» [35] та статті архівних випусків «The New York Times», що дозволяє порівняти вітчизняне та західне бачення цієї проблематики. Варто також зазначити, що впродовж перших місяців після вибуху американське видання активно висвітлювало ситуацію на ЧАЕС та надавало своїм громадянам значно більше інформації, ніж у Радянському Союзі.

Цінними для дослідження виявилися і візуальні джерела, зокрема, документальні і художні фільми [38-46], а також знімки радянських фотографів, що розповсюджувалися закордоном [37].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні західних поглядів на Чорнобильську аварію.

Дана мета досягається шляхом виконання таких **завдань**:

- дослідити процес будівництва ЧАЕС, з'ясувати порушення, які були допущені в ході зведення у конструкціях реакторів, що призвело до аварії;
- висвітлити саму аварію на ЧАЕС, її хронологію, причини та масштаби;
- проаналізувати перші повідомлення радянських ЗМІ щодо аварії на ЧАЕС та порівняти їх з початковою реакцією західних країн;

- висвітлити занепокоєння міжнародної спільноти та «інформування» її про ліквідацію аварії Радянським Союзом;
- розкрити роль академіка Валерія Легасова у «порятунку Європи» від наслідків аварії та охарактеризувати виступ науковця на конференції у Відні;
- дослідити участь країн Заходу у ліквідації наслідків аварії, їх матеріальної та гуманітарної допомоги, внеску у побудову нового об'єкту «Укриття»;
- проаналізувати висвітлення Чорнобильської катастрофи у дослідженнях, літературі та кінематографі країн Заходу.

Методи дослідження. Відповідно до мети і завдань, які конкретизували мету, у кваліфікаційній роботі використовувалися спеціальні історичні та загальнонаукові методи. Зокрема, узагальнюючий, аналітичний, конкретно-пошуковий метод (систематизація і аналіз різних видів джерел з проблеми), проблемно-хронологічний, критичний (віднайдення з маси різнопланових літератури і джерел саме історичних фактів), порівняльний.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що тема висвітлення західного бачення чорнобильської катастрофи недостатньо висвітлена в українській історіографії. Використання опублікованих архівних джерел та публікацій закордонних ЗМІ дозволяє створити унікальне дослідження, якому не приділялося належної уваги, на відміну від аналізу радянських поглядів на аварію.

Практичне значення наукової роботи. Матеріали даного дослідження можуть бути використані при написанні есе та публікацій до річниць аварії на ЧАЕС, рефератів, курсових робіт, при викладанні курсу всесвітньої історії в закладах освіти.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення даної проблеми були обговорені на засіданні кафедри всесвітньої історії історичного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, а також висвітлено на X конференції студентсько-учнівської наукової онлайн-конференції «Актуальні проблеми історії слов'янських народів» 25 бе-

резня 2021 р., XI Всеукраїнській студентсько-учнівській науковій онлайн конференції «Актуальні проблеми історії слов'янських народів» 6 жовтня 2022 р. Основні положення роботи викладено у публікаціях «Перша реакція Швеції на Чорнобильську катастрофу» у X випуску Збірника наукових праць «Студентські наукові студії» Житомирського державного університету імені Івана Франка та «Аварія на Чорнобильській АЕС: глобальні причини техногенної катастрофи» // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 41.

Структура роботи: дана кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Повний обсяг кваліфікаційної роботи складає 107 сторінок (основний текст – 93 сторінки). Список використаних джерел та літератури нараховує 106 позицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. ОПУБЛІКОВАНІ ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ

Збірники документів:

1. Чорнобильське досьє КГБ від будівництва до аварії: збірник документів про катастрофу на Чорнобильській АЕС. Упоряд.: О. Бажан, А. Когут, Г. Боряк. Галузевий державний архів Служби безпеки України, Інститут історії України Національної академії наук України, Український інститут національної пам'яті. Київ. 2020. 688 с.

2. Чорнобильське досє КГБ суспільні настрої ЧАЕС у поставарійний період: збірник документів про катастрофу на Чорнобильській АЕС. Упоряд.: О. Бажан, В. Бірчак, Г. Боряк. Галузевий державний архів Служби безпеки України, Інститут історії України Національної академії наук України, Український інститут національної пам'яті. Київ. 2019. 1199 с.

Мемуари:

3. А. Дятлов. Чернобыль. Как это было. Москва: Научтехлитиздат, 2003. 191 с.

4. В. Легасов. Высвечено Чернобылем. История Чернобыльской катастрофы в записях академика Легасова и современной интерпретации. Москва: АСТ, 2020. 320 с.

Доповіді та виступи фахівців у галузі атомної енергетики:

5. Курчатов И. В. Речь на совместном заседании Совета Союза и Совета Национальностей Верховного Совета СССР 31 марта 1958 г. // Собрание научных трудов в 6 томах. Т.6. 2013. С.62-65.

Спеціальні документи:

6. UN Action Plan on Chernobyl to 2016 adopted on 25 April 2008// Офіційний сайт ООН URL: <http://www.un.org/russian/ha/chernobyl/plan.html>

Періодичні видання:

7. Anthony Tucker. Radioactive Russian dust cloud escapes. The Guardian. April 29, 1986. URL:

<https://www.theguardian.com/environment/1986/apr/29/energy.russia>

8. David Fairhall, Martin Walker. Russia admits blast as death fears rise. The Guardian. April 30, 1986. URL:

<https://www.theguardian.com/world/1986/apr/30/russia.nuclear>

9. Flora Lewis. Foreign affairs; Moscow's Nuclear Cynicism. The New York Times. May 1, 1986. URL:

<https://www.nytimes.com/1986/05/01/opinion/foreign-affairs-moscow-s-nuclear-cynicism.html?searchResultPosition=33>

10. Harold M. Schmeck. Nuclear disaster:world is watching the cloud; Moscow accepts foreign doctors' help.The New York Times. May 2, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/02/world/nuclear-disaster-world-is-watching-the-cloud-moscow-accepts-foreign-doctors-help.html?searchResultPosition=59>
11. Chernobyl Is a Warning to Improve Nuclear Safety. The New York Times. May 7, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/07/opinion/1- Chernobyl-is-a-warning-to-improve-nuclear-safety-912886.html?searchResultPosition=157](https://www.nytimes.com/1986/05/07/opinion/1-chernobyl-is-a-warning-to-improve-nuclear-safety-912886.html?searchResultPosition=157)
12. Chernobyl's Cost and Benefits. The New York Times. August 25, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/08/25/opinion/ Chernobyl-s-cost-and-benefits.html?searchResultPosition=67](https://www.nytimes.com/1986/08/25/opinion/chernobyl-s-cost-and-benefits.html?searchResultPosition=67)
13. Chernobyl's Other Cloud. The New York Times. April 30, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/04/30/opinion/ Chernobyl-s-other-cloud.html?searchResultPosition=65>
14. Joseph J. Sisco. Chernobyl: costs and a warning; the Soviet economy will pay. The New York Times. May 4, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/04/opinion/ Chernobyl-costs-and-a-warning-the-soviet-economy-will-pay.html?searchResultPosition=104>
15. Mark Heinrich. Soviet Official Disputes Prediction of 25,000 Future Deaths. AP News. August 29,1986. URL: <https://apnews.com/article/1aa570fd58eb466287482b6a2d96dfb4>
16. Mayday! and May Day. The New York Times. May 1, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/01/opinion/mayday-and-may-day.html?searchResultPosition=38>
17. Michael Dobbs. The nuclear accident at Chernobyl. The Washington Post. May 1, 1986. URL: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1986/05/01/the-nuclear-accident-at- Chernobyl/631b8e52-9cdb-48a6-8b47-422000239342/>

18. Obituaries: Valery A. Legasov, 51; Chernobyl Investigator. The Los Angeles Times. April 30, 1988. URL: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1988-04-30-mn-2023-story.html>
19. Philip M. Boffey. Disaster in Ukraine is called worst ever by U.S. Task Force. The New York Times. May 4, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/04/world/disaster-in-ukraine-is-called-worst-ever-by-us-task-force.html?searchResultPosition=98>
20. Philip Taubman. A worst case that isn't a scenario. The New York Times. May 11, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/11/weekinreview/a-worst-case-that-isn-t-a-scenario.html>
21. Philip Taubman. Nuclear disaster: how could it happen? Soviet keeps lid on news coverage. The New York Times. April 30, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/04/30/world/nuclear-disaster-how-could-it-happen-soviet-keeps-lid-on-news-coverage.html?searchResultPosition=22>
22. Sara Rimer. No 'silence', Soviet press aides say. The New York Times. May 3, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/03/world/no-silence-soviet-press-aides-say.html?searchResultPosition=85>
23. Sara Rimer. Nuclear disaster: the ever-widening impact; Ukrainians in New York try to pierce a «curtain of silence». The New York Times. May 2, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/05/02/world/nuclear-disaster-ever-widening-impact-ukrainians-new-york-try-pierce-curtain.html?searchResultPosition=70>
24. Serge Schmemmann. Chernobyl answers: new questions. The New York Times.- July 21, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/07/21/world/chernobyl-answers-new-questions.html?searchResultPosition=445>
25. Serge Schmemmann. Soviet announces nuclear accident at electric plant. The New York Times. April 29, 1986. URL: <https://www.nytimes.com/1986/04/29/world/soviet-announces-nuclear-accident-at-electric-plant.html>

26. Soviet statement on Chernobyl. The New York Times. May 11, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/11/world/soviet-statement-on-
chernobyl.html?searchResultPosition=190](https://www.nytimes.com/1986/05/11/world/soviet-statement-on-chernobyl.html?searchResultPosition=190)
27. Stuart Diamond. Design flaws, known to Moscow, called major factor at Chernobyl. The New York Times. August 26, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/08/26/world/design-flaws-known-to-moscow-called-
major-factor-at-chernobyl.html?searchResultPosition=528](https://www.nytimes.com/1986/08/26/world/design-flaws-known-to-moscow-called-major-factor-at-chernobyl.html?searchResultPosition=528)
28. Stuart Diamond . Experts in Vienna outline new plan for a-plan safety. The New York Times. August 30, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/08/30/world/experts-in-vienna-outline-new-plan-for-
a-plant-safety.html](https://www.nytimes.com/1986/08/30/world/experts-in-vienna-outline-new-plan-for-a-plant-safety.html)
29. Stuart Diamond.Nuclear disaster: reproaches from world opinion; Western experts say Soviet has worst nuclear safety. The New York Times. May 1, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/01/world/nuclear-disaster-reproaches-
world-opinion-western-experts-say-soviet-has-worst.html?searchResultPosition=31](https://www.nytimes.com/1986/05/01/world/nuclear-disaster-reproaches-world-opinion-western-experts-say-soviet-has-worst.html?searchResultPosition=31)
30. The Chilling Silence at Chernobyl. The New York Times. May 4, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/04/opinion/the-chilling-silence-at-
chernobyl.html?searchResultPosition=43](https://www.nytimes.com/1986/05/04/opinion/the-chilling-silence-at-
chernobyl.html?searchResultPosition=43)
31. The statement on Chernobyl. The New York Times. May 13, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/13/world/the-statement-on-
chernobyl.html?searchResultPosition=32](https://www.nytimes.com/1986/05/13/world/the-statement-on-
chernobyl.html?searchResultPosition=32)
32. The statement on Chernobyl. The New York Times. May 12, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/12/world/the-statement-on-
chernobyl.html?searchResultPosition=17](https://www.nytimes.com/1986/05/12/world/the-statement-on-
chernobyl.html?searchResultPosition=17)
33. Thom Shanker. Test errors caused Chernobyl, soviets say. Chicago Tribune. August 22, 1986. URL: [https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1986-08-
22-8603020746-story.html](https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-1986-08-
22-8603020746-story.html)
34. Tom Wicker. Following Up Chernobyl. The New York Times. May 16, 1986. URL: [https://www.nytimes.com/1986/05/16/opinion/in-the-nation-following-
up-
chernobyl.html?searchResultPosition=40](https://www.nytimes.com/1986/05/16/opinion/in-the-nation-following-
up-
chernobyl.html?searchResultPosition=40)

35. Газета «Вісті». 1986. 1 травня. № 121. URL:
<https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources/Chornobyl/1986/05/01/OtSovetaMinistrovSSSR.html>

36. Газета «Правда». 1986. 1 травня. №121. URL:
<https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources/Chornobyl/1986/05/01/OtSovetaMinistrovSSSR2.html>

Візуальні джерела:

37. Валицкий Н. Ликвидация. Дорогами памяти: фотоальбом. Одеса. 2011.
96 с.

38. <https://kino-teatr.ua/uk/film/babushkas-of-chernobyl-48180.phtml>

39. <https://megogo.net/ua/view/3789291-zemlya-zabuttya.html>

40. <https://vimeo.com/ondemand/voicesfromchernobyl>

41. <https://www.hbo.com/chernobyl>

42. https://www.youtube.com/watch?v=54gL99_Sgr0

43. <https://www.youtube.com/watch?v=jFwGEsJg2MI>

44. <https://www.youtube.com/watch?v=JgQ8fjr1i5M>

45. <https://www.youtube.com/watch?v=qCU7D6iIkZ4>

46. https://www.youtube.com/watch?v=sC7n_QgJRks

II. МОНОГРАФІЇ, СТАТТІ, ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ:

47. 25 years after Chernobyl, how Sweden found out. Svegires Radio. May 31, 2019. URL: <https://sverigesradio.se/artikel/25-years-after-chernobyl-how-sweden-found-out>

48. Adam Higginbotham . Midnight in Chernobyl: The Untold Story of the World's Greatest Nuclear Disaster. 2019. 560 p. URL:
<https://www.perlego.com/book/1034152/midnight-in-chernobyl-the-untold-story-of-the-worlds-greatest-nuclear-disaster-pdf>

49. Andrew Leatherbarrow. Chernobyl 01:23:40: The Incredible True Story of the World's Worst Nuclear Disaster. 2016. 256 p. URL: <https://www.yumpu.com/en/document/view/63891784/e-book-download-chernobyl-012340-the-incredible-true-story-of-the-worlds-worst-nuclear-disaster-full-free-a>
50. Chernobyl haunts engineer who alerted world. CNN World News. April 26, 1996. URL: <http://edition.cnn.com/WORLD/9604/26/chernobyl/230pm/index2.html>
51. David R. Marples. Chernobyl: a Reassessment. Eurasian Geography and Economics. Volume 45. Issue 8. 2004. pp. 588-607.
52. Forsmark: how Sweden alerted the world about the danger of the Chernobyl disaster. European Parliament News. May 15, 2014. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20140514STO47018/forsmark-how-sweden-alerted-the-world-about-the-danger-of-chernobyl-disaster>
53. George Johnson. «Babushkas of Chernobyl» Finds Life Thriving in Scarred Land. The New York Times. November 23, 2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/11/24/science/babushkas-of-chernobyl-finds-life-thriving-in-scarred-land.html>
54. Henry Fountain. Plenty of Fantasy in HBO's 'Chernobyl,' but the Truth Is Rea. The New York Times. June 2, 2019. URL: <https://www.nytimes.com/2019/06/02/arts/television/chernobyl-hbo.html>
55. Holly Morris. Chernobyl's babushkas – the women who refused to leave the exclusion zone. The Guardian. October 29, 2015. <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/29/babushkas-of-chernobyl-film-nuclear-exclusion-zone>
56. Jim Waterson Chernobyl hooked UK viewers more than any other drama finds research. The Guardian. October 26, 2020. URL: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2020/oct/26/chernobyl-hooked-uk-viewers-more-than-any-other-drama-finds-research>
57. Jordan Mintzer. «Voices From Chernobyl» («La Supplication»): Film Review. Hollywood Reporter. October 7, 2016. URL:

<https://www.hollywoodreporter.com/movies/movie-reviews/voices-chernobyl-review-936071/>

58. Kate Brown. Manual for Survival: A Chernobyl Guide to the Future Hardcover. 2019. 386 p. URL: <http://infinity.wecabrio.com/B07GR9BXXS-manual-for-survival-a-chernobyl-guide-to-the-futu.pdf>

59. Kateri Jochum. East, West Germany Dealt Differently With Chernobyl Date. Deutsche Welle. April 26, 2006. URL: <https://www.dw.com/en/east-west-germany-dealt-differently-with-chernobyl/a-1981654>

60. Kerrie Armstrong. «Expect the fallout to become worse»: Chernobyl 30 years. SBS News. April 26, 2016. URL: <https://www.sbs.com.au/news/expect-the-fallout-to-become-worse-chernobyl-30-years-on>

61. Lorraine Ali. Review: HBO's haunting «Chernobyl» focuses on the truth tellers who paid dearly. The Los Angeles Times. May 3, 2019. URL: <https://www.latimes.com/entertainment/tv/la-et-st-chernobyl-hbo-review-jared-harris-20190503-story.html>

62. Luda Berdnyk. How Sweden Found Out About The Chernobyl Disaster and Alerted The Rest of The World. Swedes in States. November 2, 2020. URL: <https://swedesinthestates.com/how-sweden-found-out-about-chernobyl-and-alerted-the-rest-of-the-world/>

63. Maria Lipman. Three Books about the Chernobyl Nuclear Disaster. Foreign Affairs. May 2020. URL: <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2020-04-14/three-books-about-chernobyl-nuclear-disaster>

64. Meat, berries safe from Chernobyl-affected forests. Svegires Radio. April 21, 2016. URL: <https://sverigesradio.se/artikel/6416727>

65. Michael Shellenberger. Why HBO's "Chernobyl" Gets Nuclear So Wrong. Forbes. June 6, 2019. URL: <https://www.forbes.com/sites/michaelshellenberger/2019/06/06/why-hbos-chernobyl-gets-nuclear-so-wrong/?sh=7aa73c8f632f>

66. Mike Hale. Review: «Chernobyl», the disaster movie. The New York Times. May 3, 2019. URL:

<https://www.nytimes.com/2019/05/03/arts/television/review-chernobyl-hbo.html?module=inline>

67. Molli Mitchell. Chernobyl: What was the Vienna Conference? Daily Express. June 5, 2019. URL:

<https://www.express.co.uk/showbiz/tv-radio/1136535/Chernobyl-What-was-the-Vienna-Conference-Valery-Legasov-report-Jared-Harris-episode-5>

68. Moritz Preifer. Michale Boganim on Land of Oblivion. East European Film Bulletin. September 9, 2011. URL: <https://eefb.org/interviews/michale-boganim-on-land-of-oblivion/>

69. Nancy Bilyeau. The Man who Investigated Chernobyl – The Sad Fate of Valery Legasov. The Vintage News. June 6, 2019. URL: <https://www.thevintagenews.com/2019/06/06/valery-legasov-chernobyl/>

70. Pavel Polityuk. Giant arch slides over Chernobyl site to block radiation for a century. Reuters. November 29, 2016. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-chernobyl-arch-idUSKBN13O1IE>

71. Rowena Lindsay. World's largest land-based moving structure to enclose Chernobyl. Christian Science Monitor. November 29, 2016. URL: <https://www.csmonitor.com/Environment/2016/1129/World-s-largest-land-based-moving-structure-to-enclose-Chernobyl>

72. Roy Herbert .Chernobyl disaster: how the Soviet Union's cover story was blown. New Scientist. April 23, 1987. URL: <https://www.newscientist.com/article/2201677-chernobyl-disaster-how-the-soviet-unions-cover-story-was-blown/#ixzz6wBFzznE1>

73. Serhii Plokyh. Chernobyl: History of a Tragedy. 2018. 342 p. URL: <https://www.amazon.com/Chernobyl-history-tragedy-Serhii-PLOKHY/dp/0241349028>

74. Sonia Saraiya. The Unique, Addictive Dread of Chernobyl. Vanity Fair. June 3, 2019. URL: <https://www.vanityfair.com/hollywood/2019/06/chernobyl-hbo-catch-22-good-omens-nuclear-power-dread>

75. Бажан О. Настрої та поведінка населення Києва у часи аварії на Чорнобильській АЕС (до 30-річчя Чорнобильської трагедії) // Красзнавство. 2016. № 1-2. С. 72-77.
76. Бажан О. Г. Техногенна катастрофа 1986 р. в документах КДБ УРСР(до 30-річчя аварії на Чорнобильській АЕС) // Український історичний журнал. 2016. №2. С. 164-197.
77. Барановська Н П. Чорнобильська трагедія. Нариси з історії. Інститут історії України НАН, 2011. 254 с.
78. Барьяхтар В. Г. Чернобыльская катастрофа: проблемы и решения // Докл. АН Украины. 1992. № 4. С. 151-164.
79. Біль і тривоги Чорнобиля. Упоряд.: Ю. В. Сафонов. Київ: Видавництво «Київська правда», 2006. 288 с.
80. Бондар Ю. О., Науменко А. С., Дмитренко О. В., Вальчик А. Е. Чорнобильська катастрофа: аналіз та перспективи подолання наслідків // Охорона навколишнього природного середовища. 2014. № 2. С. 77–81.
81. Варивода К. С. Чорнобильська катастрофа: історія і сучасність (до 30-річчя аварії на Чорнобильській АЕС) // Переяславський літопис. 2017. Вип. 12. С. 184-192.
82. Глазко Т.Т. Чорнобиль: новий фактор еволюції : нез'ясовані популяційно-генетичні наслідки // Вісник Національної академії наук України. 2006. № 4. С. 39-51.
83. Гончаренко Р. Серіал "Чернобыль": за что в Германии его критикуют. Deutsche Welle. 05.06.2019 URL: <https://p.dw.com/p/3JsJQ>
84. Домніков В.М. Об'єкт "Укриття" - від саркофага до нового безпечного конфайнмента // Ядерна та радіаційна безпека. 2016. № 1. С. 39-43.
85. Зануда А. Юрій Андреев: 26 квітня о 16:00 я мав заступити на зміну.// BBC News Україна. 26.04.2012. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/04/120426_andreev_chornobyl_int_az

86. Західні дипломати висловили свою підтримку Україні з нагоди роковин Чорнобильської катастрофи. 26.04.2021. Interfax-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/740054.html>
87. Зенкіна С. М. Чорнобильська катастрофа у призмі часу, її причини та наслідки // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Сер. : Технічні науки. Київ. 2016. № 2. С. 11-17.
88. Зубков С. К., Карнацевич В. Л., Хорошевський А. Ю. Події, що змінили Україну. Харків: Фоліо, 2013. 383 с.
89. Ильин Л.А. Реалии и мифы Чернобыля. Москва: НПП "ALARA", 1994, 446 с.
90. Информация об аварии на Чернобыльской АЭС и её последствиях, подготовленная для МАГАТЭ. // Атомная энергия. Том 61, выпуск 5, ноябрь 1986. 394 с.
91. Книга про Чорнобиль отримала престижну британську літературну премію. BBC News Україна. 14.11. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46192629>
92. Короткова О. В. До питання про особливості висвітлення Чорнобильської катастрофи в радянській і зарубіжній пресі (1986–1987 рр.) // Сторінки історії: збірник наукових праць. 2011. Вип. 32. С. 178–185.
93. Круковский П.Г., Метель М.А., Скляренко Д.И. Новый безопасный конфайнмент Чернобыльской АЭС (расчетно-экспериментальный анализ при проектировании и эксплуатации): монографія / Под ред. П.Г. Круковского, В.А. Краснова, В.П. Сулимова. Киев, «Франко Пак», 2019. 300 с.
94. Матюхіна Н. Цікаві факти про нове укриття Чорнобиля. BBC News. 29.11.2016 URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38145935>.
95. Махно О. В. До питання про особливості радянської інформаційної політики щодо аварії на Чорнобильській АЕС 1986 р. // Сторінки історії. 2015. Вип. 40. С. 167-184.

96. Назаренко О. А. Вплив Чорнобильської катастрофи на розвиток міжнародного ядерного права // Правове регулювання економіки. 2010. № 10. С. 323-330.
97. Одинец М. С. Чернобыль. Дни испытаний. Київ: Радянський письменник, 1988. 444 с.
98. Потапова О. В. Міжнародне співробітництво у сфері подолання та мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи // Правове регулювання економіки. 2010. № 10. С. 342-353.
99. Прістер Б.С. Проблеми радіаційного захисту населення на територіях, забруднених унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС // Вісник Національної академії наук України. 2011. № 4. С. 3-11.
100. Ратушний С. М. Міжнародна технічна допомога в подоланні наслідків Чорнобильської аварії: правові аспекти // Правове регулювання економіки. 2010. № 10. С. 299-312.
101. Самоделова С. Как убивали академика Легасова. Российская академия наук 26.04.2017. URL: <http://www.ras.ru/news/shownews.aspx?id=ac103867-1f62-47d0-8eac-72ba1fbb4e9b>
102. Січкаренко Г. Г. Чорнобиль в новітній історії України (Рецензія на книгу: Барановская Н. П. Испытание Чернобылем) // Переяславський літопис. 2017. Вип. 11. С. 154–157.
103. Солошенко Н.В. Міжнародна гуманітарна допомога населенню України, яке потерпіло від Чорнобильської катастрофи // Вісник Київського університету. Історія. Київ, 2002. № 59. С.43-47.
104. Тримбач С. «У меня внутри все сожжено». Пам'яті академіка Валерія Легасова. // Національна спілка кінематографістів України. 27.04.2020. URL: <http://ukrkino.com.ua/about/spilkanews/?id=12477>
105. Федевич О. М. Міжнародна співпраця України в аспекті подолання наслідків Чорнобильської катастрофи // Часопис Київського університету права. 2011. № 1. С. 345-349.

106. Черноус Г. "Майдан допоміг мені відкрити архіви про Чорнобиль"
- історик Сергій Плохій. BBC News Україна. 14. 12. 2018. URL:
<https://www.bbc.com/ukrainian/features-46506549>